

Olga Botskarjova

## Kantele-yhtyeen perustaja

Tasavallan laulu- ja tanssiyhtye Kantele on täyttänyt viisikymmentä vuotta. Sen soittajat, laulajat, tanssijat ja lausujat ovat pohjoisseutuamme ylistävällä taiteellaan niittäneet mainetta niin Neuvostoliitossa kuin ulkomaillakin. Yhtye on saanut nimensä heleä-äänisestä kanteleesta, joka on perussoitin puolivuosisataa täyttäneessä orkesterissa. Uuden elämän tälle vanhalle kansansoitimmelle antoi Viktor Gudkov (1899—1942).

Gudkovin nuoruus ajoittui Lokakuun vallankumouksen ja kansalaissodan myrskyisiin vuosiin. Liityttyään 1920-luvulla Venäjän kommunistiseen puolueeseen Gudkov ryhtyi tarmokkaasti kulttuurityöhön. Hän mieltyi pohjolaan, työskenteli Murmanskissa, Kantalahdessa ja vuodesta 1932 Petroskoissa. Ensimmäisessä runokirjassaan **Pohjolasta** (Murmansk, 1922) hän kertoi miten tämä seutu oli lumonnut hänet. Nuoren runoilijan teoksessa oli perinteellisten symbolisten runojen lisäksi yksinkertaisia tunnelmarunoja. Eniten Gudkovia kuitenkin vetivät ajan-kohtaiset agitaatorunot ja uskonnon-vastaiset näytelmät, joita hän kirjoitti teattereille. Koska hän ei ollut saanut musiikkikoulutusta, hän opetteli soittamaan korvakuulolta sitraa, okariinaa ja posetiivia ja käytti näitä soittimia esityksissään. Gudkov kierteli agitaatio-ryhmänsä kanssa Kuolan niemimaalla sekä Karjalassa ja sai kaikkialla hyvän vastaanoton.

Vuonna 1931 Gudkov tutustui eräseen kanteleensoittoon innostuneeseen suomalaiseen työläiseen, joka herätti hänessä rohkean idean. Opittuaan soittamaan kanteletta hän päätti parantaa soittimen rakennetta. Mitä Gudkov tiesi kanteleesta? Hänen omien sanojensa mukaan vain sen, mitä oli lukenut Kalevalasta. Kansalliseepos oli jättänyt lähtemättömän vaikutuksen nuorukaisen mieleen.

Hän ryhtyi uudelleenrakentamaan vanhaa soitinta samalla tavalla kuin Vasili Andrejev oli 19. vuosisadan lopulla rekonstruoinut venäläisiä kansansoittimia.

Taiteenharrastuksen myrskyisä kehitys 1920-luvulla johti kansallisten laulu- ja tanssiyhtyeiden syntymiseen maassamme. Vuonna 1926 Leningradissa järjestettiin ensimmäiset kansansoitinten soittajien kilpailut. Palkintolautakunnan puheenjohtajana toimi tunnettu säveltäjä Aleksandr Glazunov. Hän kirjoitti: »Kilpailuissa soittaneet työläisten lapset näyttivät, miten syvälle kansanjoukkoihin musiikki on iskostunut. Ja uskokaa, näistä lapsista tulee hyviä muusikkoja.» Vuodesta 1932 Karjalassakin alettiin pitää säännöllisesti taiteenharrastajien kilpailuja.

Gudkovin ajatus kanteleen uudelleenrakentamisesta ja kanteleorkesterin perustamisesta kiinnosti Karjalan tutkimuslaitosta, sillä aie vastasi ajanhenkeä. Vuonna 1932 Gudkovista tuli tämän tutkimuslaitoksen musiikkiosaston tutkija. Hän ehti tehdä ihmeen paljon vajaassa kymmenessä vuodessa. Gudkov oppi suomen kielen, perehtyi karjalan murteisiin, tutki musiikkiteoriaa jne.

Yhdessä nykyisen tunnetun folkloristin professori Viktor Jevsejevin kanssa hän teki tutkimusmatkan Karjalan piireihin. Prääsän piirissä he tapasivat muuan kanteleensoittajan, joten saivat välittömästi tutustua soittoperinteeseen. Mainittakoon että soittimet kuuluvat aineelliseen kulttuuriin, mutta ne kiinnostavat paitsi kansatieteilijöitä ja historiantutkijoita myös folkloristeja ja muusikkoja. Tutkimalla soitinta eri lähtökohdista voidaan seurata tietyn kulttuurin kehitystä. Eeppisestä folkloresta saadut tiedot osoittavat alueellisten perinteiden olevan pysyviä. On havaittavissa myös soitinten typologinen yhtäläisyys, muun muassa kanteleen ja latvialaisen kuoklen, liettualaisen kankle-

sin sekä eestiläisen kannelin välillä. Gudkov käsitti kanteleen moninaiset mahdollisuudet niin tieteellisenä kuin taiteellisenakin esineenä.

Gudkov tallensi kaikki löytämänsä instrumentin nimet: kantelah, kantelevo, kandalla. Hän esitti ne kirjoituksessaan **Karjalainen kantele** [aikakausjulkaisu NARODNOJE TVORTŠESTVO (Kansantaide) nro 8, 1937] Kantele-sanana etymologia herätti erityistä kiinnostusta kielitieteilijä Dmitri Bubrihissa, joka väitti sanan olevan peräisin muinaisbalttilaisesta kielestä. Gudkov tutki myös viritystä, kätten soittoasentoa, sormitusta, soitajan istuma-asentoa, soitotapaa yms. Hän niin ikään vertasi keräämänsä aineiston siihen, mitä oli löytänyt Kalevala-eepoksesta. Tällaisen aherruksen tuloksena Gudkov loi perustan soitimen uudelleenrakentamiselle.

Yhdessä Kljuhinin ja Jamššikovin kanssa hän teki kromaattisia soittimia: pikkolo-, alto-, basso- ja kontrabassokanteleen. Äänen voimistamiseksi suonikielet vaihdettiin metallisiin ja lisättiin kieliä. Kaiken tämän tuloksena syntyi amatöörisoitinryhmä, tulevan Kantele-yhtyeen perusta. Ajan mittaan ryhmästä kehittyi hyvä ammattiorkesteri, jonka soittajista mainittakoon KASNT:n ja VSFNT:n ansioitunut taiteilija Maksim Gavrilov ja KASNT:n kansantaitelija Toivo Vainonen.

Tutkiessaan karjalaista folklorea Gudkov ei voinut olla kiinnostumatta omailemaiseen paimenmusiikkiin. Kaukaisessa menneisyydessä syntyneet paimensävelmät ja -soitot toivat mieleen arkaistiset menot, joiden tarkoituksena folkloristi Vladimir Proppin mukaan oli »vaikuttaa luontoon ja alistaa se ihmisen tahtoon». Gudkov totesi, että asenne niin paimensoittimiin kuin muihinkin instrumentteihin oli muuttunut ja menojen attribuutista ne olivat kehittyneet taiteen välineeksi.

Soitinten historiassa on paljon salaperäistä: ne ovat ihmisten luomia, mutta tavallaan itsenäisiä, arkaistisuudestaan huolimatta toiset säilyvät vuosisatoja, toiset taas joko muuttuvat tai häviävät kokonaan. Kansatieteilijän tarkkuudella Gudkov seurasi ja tutki näitä prosesseja.

Hän kirjoitti havainnoistaan artikkelin **Karjalaisten paimenten lauluja** (kirjassa »Alku», Petroskoi, 1934). Karjalaisen paimenmusiikin nykyiset tutkimukset ovat omiaan selventämään monia Gudkovin väitelmiä. Sitä paitsi niitä rinnastamalla voidaan saada lisätietoja koko seutumme musiikkitaiteen kehityksestä.

On sanottava että Kantele-yhtyeen nykyinen johtaja, tasavallan ansioitunut kulttuurityöntekijä Andro Lehmus on jatkanut Gudkovin aloittamia kansansoitinmusiikin tutkimuksia. Kanteleen ja paimenpillin lisäksi Lehmus on tuonut kanteleorkesteriin jouhikon, virsikanteleen ja muita soittimia.

Gudkov antoi tuntevan lisän myös Karjalan laulukulttuurin tutkimuksiin. Yhdessä S. Magidin, R. Sirenin ja N. Levin kanssa hän tallensi kymmeniä suomalaisia, venäläisiä ja vepsäläisiä sävelmiä. Tuloksena ilmestyi **Kokoelma karjalaisia, vepsäläisiä ja venäläisiä lauluja** (Petroskoi, 1941). Alkulauseessa on sanottu, että »tämä on ensimmäinen yritys panna alulle suuri työ tasavaltamme kansojen laulujen kokoamiseksi ja julkaisemiseksi».

Tutkimustyönsä ohella Gudkov ryhtyi hoitamaan tärkeää virkaa: huhtikuussa 1939 hänestä tuli Karjalan tasavallan laulu- ja tanssiyhtye Kanteleen johtaja. Yhtyeellä oli vaativat, mutta innoittavat tehtävät. Sen oli muun muassa propagoitava perinteellistä kansantaidetta ja esitettävä ammattimaisesti uusia joukkolauluja. Ammattiyhtyeen asema pani Gudkovin ratkaisemaan uusia tehtäviä. Konserttiohjelmiston luomiseen hän innoitti säveltäjät Kalle Raution, Leopold Teplitskin, Ruvim Pergamentin ja Lauri Jousisen. Syntyi teoksia, jotka ovat Kantele-yhtyeen ohjelmistossa vielä nykyäänkin: **Raution Karjalaiset häät**, **Teplitskin Alkusoitto** ja **Jousisen Suomalainen sarsja**. Gudkov sävelsi itsekin musiikkia. Luontaislahjat, opettajiltaan Teplitskiltä ja Leviltä saadut erikoistiedot sekä folklorin syvälinen tuntemus toivat hyviä tuloksia tälläkin alalla. Yleisö kuunteli aina kiinnostuneena hänen kantelekvartetille säveltämiään **Kelloa** ja **Suomalaisia tansseja** sekä kanteleorkesterille sovittamaansa **Tupitsinin katrillia**. Niin Gudkovin

kuin muidenkin säveltäjien tarkoituksena oli luoda kansallinen ohjelma. Gudkov muotoili tämän tehtävän itselleen selvästi jo kromaattista kanteletta rakentaessaan: »Vain perehtymällä karjalaiselle ominaiseen sävelsarjaan ja harmoniaan me annamme sekä nykyisille että tuleville säveltäjille tehokkaan välineen.» (**Karjalaisen kansanmusiikin tutkimuksista.** Artikkelikokoelmasta **Karjalan kotiseuduntutkimuksen uusi vaihe.** Toinen painos, Petroskoi, 1933).

Väsymätön kansatieteilijä, folkloristi ja säveltäjä Viktor Gudkov kokeili kykyjään myös kirjallisuuden alalla. Hän alkoi kirjoittaa jo nuorena ja jatkoi koko elämänsä ajan. Folkloren vaikutuksesta lähtivät kehittymään Gudkovin runoilijalahjatkin. Melkein kaikissa teoksissaan hän tulkitsi omaperäisesti kansanrunoja. Ottaakamme esimerkiksi sarja **Valinta**, jonka aihe on peräisin karjalaisesta eepistä laulusta (albumi KARJALA, 1939), suomalaisiin kansanlauluihin pohjautuva **Rakkaus ja ero** (albumi NA RUBEŽE, 1940, nro 5 ja 6) sekä dramaattinen runoelma **Sampo** (NA RUBEŽE, 1946, nro 7). Nimenomaan tällaisessa klaavissa hän näki eepoksen ikuisten aiheiden jatkuvuuden. Gudkovin toiminta perustui kansantaiteen kauneuden ja viisauden oivaltamiseen. Kansanrunouden tulkinnan vapaus oli hänelle perinteiden kehittämisen muoto, oman näkökantansa ilmaisemisen muoto. Hänen monipuolisen toimintansa esteettiset periaatteet olivat

selvät ja tarkat, häntä ei vetänyt arkaisuus, vaan itse kansantaiteen aate. Hie­man tarkemmin libretosta, jonka Gudkov kirjoitti säveltäjä Ruvim Pergamentille.

Gudkovin ja Pergamentin yhteistyö alkoi Kalevalan ensimmäisen laitoksen 100-vuotisjuhlaan valmistauduttaessa. Kalevalan ja koko eepin perinteen tuntijana Gudkov auttoi säveltäjää tekstin komponoinnissa, kun tämä valmisti Karjalan ensimmäistä laajamuotoista sinfonista vokaalisävellystä **Ainoa**. Vuonna 1939 Pergament ryhtyi säveltämään 3-näytöksistä oopperaa **Kolme veljestä**, jonka aihe pohjasi karjalaisiin eepisiin lauluihin. Valitettavasti aie ei toteutunut täydellisesti, syntyi vain yksinäytöksinen teos, jonka Pergament sai valmiiksi 1949, Gudkovin kuoleman jälkeen.

Gudkovin innoittamana Pergament sävelsi muitakin Kalevala-aiheisia teoksia. Nimenomaan folklore määritteli hänen monien teostensa sisällön ja yleisen tulkintatyylin.

Ansoista Karjalan musiikkikulttuurin kehittämisessä Viktor Gudkov sai tasavallan ansioituneen taidetyöntekijän kunnianimen. Lahjakkaana ihmisenä Gudkov jätti pysyvän jäljen kaikille kulttuurin aloille. Hänen tieteelliset tutkimuksensa, originellit ja värikkäät runonsa, hänen musiikkinsa, lukuisat käännöstyönsä ja toimintansa Kantelee-yhtyeen johtajana ovat havainnollinen näyte siitä, miten pyyteettömästi ja rehellisesti hän palveli taidetta.